

HET BASISDOCUMENT ONDERBOUW VO... HOE WERKT HET?

Het basisdocument bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs is een vervolg op het basisdocument voor het primair onderwijs. Dit document sluit hierop aan maar heeft ook een eigen gezicht. Er worden hier en daar nieuwe begrippen geïntroduceerd. Wat dit document kan betekenen en hoe het kan gaan werken wordt uitgelegd. *Door: Berend Brouwer*

DOEL EN FUNCTIE VAN HET BASISDOCUMENT

Het basisdocument bewegingsonderwijs voor de eerste drie leerjaren van het voortgezet onderwijs is op vraag van de KVLO ontwikkeld als vakinhoudelijk instrument voor kwaliteitszorg, naast het al langer bekende 'Kwaliteitsmeting op de gymvloer'. Dat is gericht op het verbeteren van de manier waarop vaksecties bewegingsonderwijs werken en vraagt vooral naar ieders tevredenheid over de kwaliteit waarmee het vak wordt gegeven. Daarbij wordt het product, de opbrengst van de lessen, niet expliciet in beeld gebracht. Dat wil dit basisdocument nu juist mogelijk maken. Het moet het mogelijk maken dat vaksecties ook, of beter onderbouwd, uitspraken kunnen doen over de opbrengst van hun werk. Wij zien het basisdocument meer als richtinggevend dan als voorschrijvend. Het moet een referentiepunt zijn dat vaksecties de kans geeft hun 'product' af te zetten tegen een soort landelijke standaard. Het geeft aanleiding tot vragen als:

- waarom kunnen onze leerlingen gemiddeld minder goed volleyballen dan ...?
- hoe kan het dat onze leerlingen na drie jaar veel beter bewegen op muziek dan ...?

Op basis daarvan kunnen zij dan bepalen waardoor dat komt (wij maken minder vorderingen met bewegen maar we investeren veel tijd in attitudeontwikkeling) en kunnen ze bepalen welke verbeteringen ze willen aanbrengen en daar acties op ondernemen.

Van: van der Wal [mailto:m.vanderwal@unicacollege.nl]

Verzonden: vrijdag 2 februari 2007 20:27

Aan: sectie LO

Onderwerp: top secret

Beste LO-ers,

Gisteren waren Herman en ik bij de studiedag in Groningen waar o.a. het basisdocument VO werd gepresenteerd. In eerste instantie leek het boek niet erg schokkend. Ik bedoel, de meeste kernactiviteiten die beschreven staan doen we al. Wel leuk dat er ook wat nieuwe leerlijnen in staan, zoals ATB-en, klimmen en skeeleren.

Terug in de auto zaten we ouderwets te roddelen over school en te mopperen over de nieuwe structuur van kernteams. We zijn volgens de leiding immers 'in de eerste plaats teamlid en daarna pas sectielid'.

Misschien is dat basisdocument juist in deze periode zo gek nog niet. We hebben komend jaar weinig tijd om ons vak te ontwikkelen. Het leek Herman en mij daarom goed om ons vakwerkplan naast de kernactiviteiten van het boek te leggen en te kijken of er grote verschillen zijn.

Om onze teamleiders niet in verwarring te brengen stellen we voor om dit overleg niet op school te houden, maar volgende week donderdagmiddag om 16.00 uur te verzamelen bij 't Uukien'. Vanzelfsprekend met mountainbike. We beginnen met een rondje Krabbenbos (kunnen we meteen die leerlijn ATB uitproberen), daarna rijden we door naar mijn huis, drinken en eten wat en gaan aan de slag met het document. Eindtijd 20.30 uur. Laat even weten of je komt.

groet, mede namens Herman, Marieke

IJKPUNTEN EN LEERLIJNEN

Hoe beschrijf je nu ijkpunten voor die vakinhoudelijke kwaliteit? Wij hebben dat gedaan door - op basis van onze vakconceptuele uitgangspunten - een aantal leer- en ontwikkellijnen te omschrijven en op die lijnen ijkpunten te formuleren. Die ijkpunten zijn in termen van kernactiviteiten en deelnameniveaus van leerlingen. Bij een leerlijn denken wij aan een opvolging van verwante bewegingssituaties waarin een bepaalde bewegings- (of andere) thematiek centraal staat en de tussendoelen die daarmee kunnen worden gerealiseerd. Daarbij maken we een onderscheid tussen leerlijnen waar het leerproces meer lineair verloopt en meer voorspelbaar is en ontwikkellijnen waarbij het leerproces meer sprongsgewijs verloopt of minder voorspelbaar is of meer persoonsgebonden is. Het is goed om te bedenken dat het hier om een gradueel en niet om een absoluut verschil gaat. Ook is het goed om te weten dat we geen complete leerlijnen beschrijven met alle methodische en didactische stapjes en trucs. We duiden de leerlijnen globaal aan en formuleren daarna alleen de ijkpunten die nodig zijn om de beoogde kwaliteit aan te duiden.

VIJF SLEUTELS VOOR TOEGANG TOT DEELNAME AAN BEWEGEN

Een van de grootste uitdagingen voor de ontwikkelgroep was om onze uitgangspunten te vertalen in meetbare kwaliteit. Welke kwaliteiten hebben jongeren nodig om op de juiste wijze toegang te krijgen tot deelname aan bewegingscultuur? Dat moesten we vertalen in een programma met leerlijnen en ontwikkellijnen. We hebben er in dit basisdocument voor gekozen om leer- en ontwikkellijnen te ordenen in vier groepen, naar vier 'sleutels' die de leerlingen toegang moeten geven tot blijvende, perspectiefrijke, zelfstandige en verantwoorde deelname aan bewegingscultuur:

- **Bewegen verbeteren**

De leerlingen moeten zich uit een breed scala aan bewegingsactiviteiten een zeker bewegingsrepertoire eigen maken. Het gaat daarbij met name om het wendbaar leren hanteren van de grondbeginselen, zodat ze voldoende basis hebben om die elders uit te kunnen bouwen. Er is aandacht voor de bekende activiteitsgebieden spelen, turnen, atletiek, bewegen op muziek, zelfverdediging, maar ook voor zwemmen en voor een aantal voorbeelden van nieuwere of extra activiteiten, zoals kanoën, schaatsen of golf. Uitgangspunt is steeds, dat leerlingen leren bewegend rekening te houden met de anderen en dat kennis en inzicht als noodzakelijke voorwaarden worden meegenomen.

- **Bewegen regelen**

De leerlingen moeten zich ook oriënteren op een aantal regelende aspecten. We onderscheiden in dit basisdocument: inrichten, hulpverlening, coachen/begeleiden, scheidsrechteren/jurieren, organiseren en ontwerpen.

- **Gezond bewegen**

De leerlingen moeten leren veilig te bewegen en plezier te hebben aan het zich inspannen bij bewegen. Ze moeten ook leren hoe ze door bewegen fitter kunnen worden.

- **Bewegen beleven**

Bewegen beleven is een sleutel van een wat andere orde. De leerlingen moeten betrokken raken bij de lessen en gericht raken op hun eigen ontwikkelingsmogelijkheden. Beleving van de lessen is voorwaarde om te komen tot leren en ontwikkelen. Een juiste wijze van omgaan met elkaar en met regels en materialen maakt daar deel van uit. Het uiteindelijke doel van bewegingsonderwijs is dat het bewegen gaat leven bij de leerlingen, dat het ze raakt en wat met ze doet. Ze moeten graag willen bewegen, zich er in willen ontwikkelen en nieuwsgierig worden naar hun verdere mogelijkheden en perspectieven na de schoolperiode.

Herman, klas 2D, dinsdag het 3e uur

Vandaag driehonkensoftbal, drie drietallen per veld, zes veldspelers en drie aan slag. Aan het eind van de oriëntatieperiode vorig jaar was dat nog wat moeilijk, maar nu moet het kunnen.

Herman weet dat de leerlingen dit spel graag doen. Ze komen veel aan de bal, mogen allemaal slaan, er is veel actie. Hij heeft het daar regelmatig over met de kinderen.

Voor Herman zelf ligt het accent vandaag op de acties van de lopers en hoe de velders daarop moeten reageren.

Voor ze gaan spelen maakt Herman afspraken over de veiligheid. Hij legt uit hoe de veldjes moeten liggen en waar je wel of niet veilig kunt komen. Ook legt hij uit hoe er van functies kan worden doorgedraaid.

Dan eerst de warming-up, het is wat fris vandaag. Het vaste patroon. Voor de zekerheid vraagt Herman nog even bij de klas na: 'Waar moeten we in de warming-up vooral aandacht voor hebben?'. Juist, voor de werparm en schouder.

De leerlingen leggen dan zelf de velden klaar en gaan aan de slag. Deze keer zijn ze samen verantwoordelijk voor het spelen naar de regels.

Het duurt even voor alles loopt, Herman moet hier en daar een beetje bijsturen, maar al gauw vliegen de enthousiaste kreten over het veld. Als het op één veldje wat te fel wordt over in of uit maakt Herman de afspraak dat een speler van het drietal dat er niet rechtstreeks bij betrokken is de beslissende stem heeft en dat iedereen zich daar dan bij neerlegt. Dat vinden ze allemaal prima.

Zodra het loopt heeft Herman de tijd om zijn coaching te concentreren op de acties van de lopers.

Aan het eind van de les heeft hij het idee dat wel iets meer dan de helft van de kinderen wat dat betreft op vervolgniveau zit en in deze klas niemand op zorg. Dat valt hem alleszins mee.

Over twee weken is de laatste les in deze serie, dan moet hij dat samen met de klas maar even goed in kaart brengen.

LEREN EN ONTWIKKELEN IN SAMENHANG

De leerlijnen binnen 'bewegen verbeteren' hebben *meer* het karakter van leerlijnen, die voor 'bewegen regelen' en 'gezond bewegen' *meer* van ontwikkellijnen, hoewel het eerder om een gradueel dan een principiële verschil gaat. Bij 'bewegen beleven' gaat het om een ontwikkelingsresultaat, meer dan om een ontwikkellijn.

We hebben ervoor gekozen om geen aparte leerlijnen voor kennis en inzicht te beschrijven. Kennis en inzicht zijn voor ons gereedschappen. Uit het handelen van leerlingen blijkt wel in welke mate zij kennis en inzicht hebben verworven. We hebben uiteindelijk een tamelijk analytische aanpak gekozen. Elke leer- en ontwikkellijn hebben we afzonderlijk beschreven, terwijl in vrijwel elke les aspecten van alle typen leer- en ontwikkellijnen gelijktijdig voorkomen en dat is ook goed. Om de verschillende niveauaanduidingen goed te kunnen beschrijven hebben we ze echter los van elkaar beschreven.

Het is zeker niet onze intentie om tegen collega's te zeggen: 'Geef maar aparte lessen voor bewegen verbeteren, voor bewegen regelen, voor gezond bewegen en voor bewegen beleven'. Tot slot daarom een voorbeeldje om dat te verduidelijken.

OVERZICHT VAN HET ONDERBOUWPROGRAMMA

We geven een beperkte versie van het overzicht van de leer- en ontwikkellijnen die we hebben uitgewerkt en de hoeveelheid onderwijstijd die daarmee gemoeid is. Voor ons zijn daarop de gekozen kernactiviteiten en deelnameniveaus gebaseerd. De onderwijstijd hebben we beschreven in klokuren en in percentages van de totaal beschikbare tijd. Die onderwijstijd kan besteed worden in de vorm van hele lessen, halve lessen, lesdelen, onderdeel van een les waarin in groepen wordt gewerkt, clinics, dagdelen, etc., daar doen wij geen uitspraken over.

Voor de meeste leerlijnen hebben we afzonderlijke onderwijstijd opgenomen. In sommige gevallen geven we wel een richtlijn voor de hoeveelheid tijd per activiteitsgebied, maar nemen we aan dat vaksecties daarbinnen keuzes zullen maken. Voor het activiteitsgebied zwemmen hebben we een tweeledige oplossing gezocht. Voor de basale zwemvaardigheid vinden we dat scholen een vangnetconstructie buiten het reguliere programma bewegingsonderwijs moeten organiseren. Zwemmen in de zin van bewegingsactiviteiten in het water hebben we als voorkeurskeuzeactiviteit opgenomen omdat de beschikbaarheid van zwemwater daarvoor erg bepalend is en niet alle scholen de mogelijkheid daartoe hebben.

BELANGRIJKE RANDVOORWAARDEN

Een niveaubepaling kan niet zonder bepaalde voorannames. In ons geval zijn dat er een aantal.

Aansluiting op het basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs

Als eerste voorwaarde hebben we gekeken naar het basisdocument voor het basisonderwijs. We gaan er dus vanuit dat leerlingen een bepaalde hoeveelheid bewegingsonderwijs als voorgeschiedenis meebrengen dat tot een zeker instapniveau heeft geleid. Dat betekent ook dat we er vanuit zijn gegaan dat een deel van dat vakonderwijs in het basisonderwijs is gegeven door een bevoegde en bekwame docent(e).

Aansluiting op de tweede fase

Ook hebben we vooruitgekeken naar wat de leerlingen na de onderbouw te wachten staat. Welk bewegingsonderwijs vindt doorgaans plaats in de tweede fase? Meestal is er in de bovenbouw bijvoorbeeld sprake van externe sportoriëntatie en -keuzeprogramma's, krijgen de leerlingen meer keuzemogelijkheden in het programma en wordt er een grotere zelfstan-

Schema 1: Overzicht van leerlijnen en onderwijstijd in klokuren

Verdeling onderwijstijd in klokuren (afgerond) bewegingsonderwijs onderbouw VO			
Activiteitsgebied en leerlijnen	Oriëntatieperiode	Uitbouwperiode	Totaal
Atletiek (lopen, springen, werpen)	11 (12%)	16 (10%)	27
Bewegen op muziek	7 (8%)	12 (8%)	19
Spelen (doelspelen, spelen met inblijven en uitmaken, terugschlagspelen)	39 (40%)	64 (40%)	103
Turnen (balanceren, springen, zwaaien)	15 (16%)	22 (14%)	37
Zelfverdediging (stoeispelen, trefspelen)	7 (8%)	12 (8%)	19
Zwemmen (vangnet basiszwemvaardigheid, vervolgzwemmen)	4 (4%)	8 (5%)	12
Actuele activiteiten (vb.: golf, kanoën, klimmen, mountainbiken, schaatsen, skaten/skeelers)	8 (8%)	16 (10%)	24
Gezond bewegen	4 (4%)	8 (5%)	12
Bewegen regelen	-	-	-
Bewegen beleven	-	-	-
Totaal in klokuren:	95	158	253

digheid van hen verwacht ten aanzien van regeltaken en het sturen van hun eigen leerproces.

Minimale onderwijstijd

Vervolgens hebben we aannames gedaan over de hoeveelheid te besteden onderwijstijd. We zijn er vanuit gegaan dat de onderbouw voor bewegingsonderwijs de eerste drie leerjaren van het voortgezet onderwijs omvat. Richtpunt was vervolgens de in de onderbouw van het voortgezet onderwijs gangbare verdeling van drie lessen van 50 minuten in klas 1, drie lessen in klas 2 en twee lessen in klas 3. Dat komt overeen met het advies van 267 klokuren - in de eerste drie leerjaren van het voortgezet onderwijs samen - dat de KVLO geeft op haar website.

Dat is in onze ogen wel de absolute ondergrens en eigenlijk nog te weinig, zeker als er gedurende het schooljaar ook nog veel lesuitval is. Een lessenverdeling van drie lessen in elk leerjaar komt daarom beter in de buurt van wat we minimaal nodig denken te hebben. We rekenen hierbij in de praktijk met een programma op basis van 38 lesweken. Gezien de nieuwe maatregelen betreffende de minimale begeleide onderwijstijd zou dat haalbaar kunnen zijn.

Accommodatie-eisen

Tenslotte zijn we ook uitgegaan van een standaard accommodatie zoals door de projectgroep normen accommodaties van de KVLO is geadviseerd en de daarbij behorende voorbeeldinventarislijsten. Ook gaan we er vanuit dat scholen minimaal de door de overheid bekostigde tijd de beschikking heeft over het gebruik van sportvelden en de daarbij wenselijke materialen. De beschikbaarheid van een zwembad en diverse accommodaties voor het doen van keuzeactiviteiten is per school verschillend. Daarom hebben we voor de activiteiten waarvoor zulke accommodaties bepalend zijn in het programma keuzemogelijkheden voor scholen opgenomen.

HET BESCHRIJVINGSKADER VOOR DE LEER- EN ONTWIKKELIJNEN EN DE DEELNAMENIVEAUS

Voor het beschrijven van de leerlijnen hebben we de volgende structuur gekozen:

Verschijningsvormen

Ons uitgangspunt is dat in de leerlijnen die bewegingsproblemen centraal staan die leerlingen zich op enig niveau eigen moeten maken om toegang te krijgen tot de bewegingscultuur. We hebben als uitgangspunt steeds de diversiteit genomen die de leerlingen in het buitenschoolse bewegen tegenkomen. Sport en bewegen vindt plaats op allerlei wijzen (spelen, glijden, springen, zwemmen, varen, rijden, etc.), op allerlei plaatsen (pleintjes, parken, velden, hallen, sportscholen, etc.), in allerlei contexten (familieverband, professioneel, in vakanties, bondscompetitie, etc.) en met allerlei motieven (winnen, gezelligheid, fitter worden, etc.). Wij hanteren dus een heel brede definitie van sport.

Hoofduitdaging

Alle activiteiten binnen een bepaald activiteitengebied verto-

nen een zekere samenhang. Het gaat in elke leerlijn steeds om die essentie, de principes, de kern of de gein van een cluster activiteiten te leren (kennen), het centrale bewegingsprobleem. Om aan te geven dat we dat centrale bewegingsprobleem niet als 'een probleem', als lastig en vervelend, willen zien maar juist als datgene dat een activiteitengebied interessant en de moeite waard maakt hebben we die essentie steeds geformuleerd als een uitdaging. Als uitdaging voor de leerlingen ('Dat wil ik ook doen of kunnen') en als uitdaging voor de docenten ('Daar wil ik mijn leerlingen enthousiast voor en beter in maken').

Thema's

Van daaruit zoomen we in naar activiteiten die we binnen het onderwijs gangbaar, haalbaar en wenselijk vinden. Veelal maken we ook een onderordering binnen die activiteiten zichtbaar, de thema's. Dat kunnen bewegingsthemata zijn of regelthema's, enzovoorts. Die thema's beschrijven een verbijzondering van de hoofduitdaging. Zo hebben we bij schaatsen alleen het langebaanschaatsen uitgewerkt en niet bijv. kunstrijden of schaatsen binnen ijshockey. Dat leidt dan ook tot specifieke kernactiviteiten en deelnameniveaus.

Het is daarbij niet de bedoeling om uitpuittend te zijn, maar meer om een globaal beeld te schetsen. Soms zijn in de schoolactiviteiten heel sterk de verschijningsvormen van de activiteit herkenbaar, soms kiezen we voor activiteiten voor op school om methodisch-didactische redenen, zoals bij muurbal of cirkelbal.

Fasering binnen de hoofduitdaging

Dan 'definiëren' we de leerlijn nader. We doen dat door te beschrijven wat je globaal ziet als je een kind ziet deelnemen aan een bepaalde activiteit. Daartoe rafelen we de hoofduitdaging uiteen in een aantal delen. Dat hebben we de fasering genoemd. Enkele voorbeelden: bij zwemmen gaat een kind naar beneden (onder water), vertoeft daar een tijd en komt dan weer naar boven. Een kind start bij bewegen op muziek het motief, doorloopt het daarna en beëindigt het. Bij doelspelen wordt de bal opgebracht, de aanval wordt uitgespeeld en vervolgens wordt er gescoord.

In elk van die fasen kun je als docent zien wat het niveau van een kind is. Gaat hij vlot naar beneden, valt hij op het goede moment in? Het starten gaat nog stroef, maar de leerling loopt wel heel vlot over de horden. Lukt het om in balbezit te blijven en tot scoren te komen? Bovendien geeft elke fase de docent handvatten om accenten te leggen in het onderwijs. Moet ik eerst bezig met het scoren of met het opbouwen? Gaat het uit balans brengen al zo goed dat we de aandacht kunnen verleggen naar het controleren en bevrijden? Moet ik eerst bezig met eerlijk spelen of het zelfstandig regelen van de activiteit of kan ik direct het bewegen gaan verbeteren?

Bandbreedte

Eerst schetsen we de hele leerlijn globaal. Van het eenvoudigste tot het hoogste niveau waarop je kinderen binnen de leerlijn ziet functioneren. Tussen die uitersten vindt het leren

Presentatie basisdocument

plaats. Het is de reikwijdte, de bandbreedte van een 'normale' ontwikkeling. Van bijvoorbeeld aarzelend en in een laag tempo springen met nauwelijks loskomen tot overtuigend, in een hoog tempo een ruime zweef oproepen en springen met richtingsveranderingen. We hebben dat gedaan om elke suggestie te vermijden dat we zouden menen dat de ontwikkeling van alle kinderen op de zelfde manier plaatsvindt. Kinderen verschillen juist heel erg van elkaar. En we vinden dat docenten daar rekening mee moeten houden. Leerlingen op zorgniveau laten we daarbij even buiten beschouwing, hoewel die er wel zijn uiteraard. Zij vallen buiten deze bandbreedte. Later wordt beschreven hoe deze leerlingen wel deelnemen en hoe je ze binnen deze bandbreedte kunt proberen te brengen. Ook geven we alvast enkele methodische mogelijkheden voor docenten om te manipuleren met het niveau, om de activiteiten aan te passen aan wat leerlingen aankunnen. Ook weer om te accentueren dat het onderwijs aangepast moet worden aan de leerlingen en niet andersom. Van de gekozen kernactiviteiten zou anders een te sterk sturende werking uit kunnen gaan. In het deel over leerhulp gaan we veel uitgebreider in op deze kwesties.

KERNACTIVITEITEN EN DEELNAMENIVEAUS VOOR DE ORIËNTATIE- EN DE UITBOUWPERIODE

Dan komen we bij de kern van onze taak, te beschrijven wat haalbare tussendoelen zijn. Dat doen we in een aantal stappen.

Kernactiviteiten

Uitgedrukt in *kernactiviteiten* die aan het eind van elke perio-

de (oriëntatie en uitbouw) gemiddeld en onder redelijke omstandigheden haalbaar zouden moeten zijn.

Het arrangement en de opdracht die haalbaar zijn met een klas maken het eerste verschil en zijn een indicatie voor het gehaalde niveau. We hebben de volgende criteria voor de keuze van kernactiviteiten gehanteerd:

- Kernactiviteiten moeten altijd aantrekkelijk en uitdagend voor leerlingen zijn, ze moeten leerlingen uitdagen om de essentie (de gein) van het centrale bewegingsprobleem aan te gaan. Het centrale bewegingsprobleem moet er dus heel duidelijk en herkenbaar in zitten. De onderwijstijd is beperkt, dus die essentie moet snel opgeroepen kunnen worden.
- In de kernactiviteit moet ook zitten dat het voor leerlingen duidelijk is dat wat ze moeten leren hen helpt die hoofdduidgating beter te realiseren, dat leren betekenisvol is. Die betekenis wordt mede gevoed vanuit onze visie of overtuiging dat we de leerlingen breed moeten oriënteren op de bewegingscultuur van nu en straks. Een te wedstrijdgericht verwijzingskader stoot juist leerlingen af die het hardst een duwtje in de rug nodig hebben qua sport- en beweegloopbaan.
- De kernactiviteiten moeten ook onderwijsbaar zijn. Dat betekent dat activiteiten opbouwbaar moeten zijn, dat ze differentiatie mogelijk moeten maken en dat het geen eenmalige acts zijn, maar dat er ook weer uitbouw en vervolg mogelijk is.
- Verder moeten kernactiviteiten binnen de gegeven randvoorwaarden (beschikbare tijd, accommodatie, normale deskundigheid van docenten) haalbaar zijn, en wel - in principe - voor alle leerlingen. Op grond daarvan hebben we bijvoorbeeld ook keuzes gemaakt voor de uit te werken keuzeactiviteiten.
- Tenslotte krijgen die kernactiviteiten de voorkeur die het beter mogelijk maken dat er aandacht is voor 'andere' doelen. Bijvoorbeeld thematiseren van omgangskwesties vanuit een pedagogisch perspectief, die methodische of didactische variatie mogelijk maken (bijvoorbeeld aandacht voor vormen van zelfstandig werken en leren) of ruimte bieden voor regeltaken voor de leerlingen. Tenslotte willen we dat leerlingen in samenhang beter leren bewegen en over bewegen.

We zeggen niets over hoe een docent moet komen tot het doen van die activiteiten met de leerlingen, wel tot waar men ongeveer kan komen. Elke docent moet zelf bepalen of het zinvol is, of de leerlingen er aan toe zijn, om juist die kernactiviteiten te doen met de leerlingen.

Oriëntatie- en uitbouwperiode

We kiezen kernactiviteiten op twee momenten. Eerst aan het eind van wat wij de *oriëntatieperiode* noemen. Dat is de fase waarin met de leerlingen (die immers vanuit verschillende basisscholen binnenkomen) in een bepaalde activiteit een zekere gezamenlijke basis wordt gelegd voor samen verder leren. Doorgaans ligt het eind van die fase ongeveer het eind van klas één en het motto in die fase is vooral 'iedereen moet mee

kunnen doen'. Daarna aan het eind van de *uitbouwperiode*, in dit geval meestal eind klas drie. Uitgaande van een gezamenlijk vertrekpunt gaat het in deze fase meer om 'wat is voor iedereen haalbaar?' en 'waar liggen ieders voorkeuren?', uiteraard weer binnen het perspectief van samen leren bewegen. Bij het beschrijven van de kernactiviteiten maken we wel keuzes, niet alle mogelijke activiteiten voor op school komen aan bod.

Deelnameniveaus

Uitgedrukt in mogelijke *deelnameniveaus* van de leerlingen. Binnen de kernactiviteiten zien we verschillen tussen leerlingen in de manier waarop ze aan die kernactiviteiten meedoen, de deelnameniveaus. Van uiterst aarzelend, nog nauwelijks met de groep mee kunnen doen tot heel erg vaardig en met veel vertrouwen. Die verschillen proberen we te 'vangen' in vier niveaubeschrijvingen, in de klas herkenbare beelden van leerlingengedrag.

- Het *basisniveau* moet het liefst voor alle leerlingen haalbaar zijn. Dat zou een niveau moeten zijn waarop leerlingen met plezier kunnen meedoen aan de lessen.
- Het *vervolgniveau* zou voor ongeveer de helft van de leerlingen haalbaar moeten zijn. Daarmee hebben we het grootste deel van de leerlingen gehad.
- Uiteraard zijn er leerlingen die meer kunnen. Dat *gevorderde niveau* geldt voor ongeveer twintig procent.
- Leerlingen die niet op basisniveau mee kunnen doen zijn aanleiding tot extra zorg. Dat noemen we het *zorgniveau* (voor die leerlijn).

In de beschrijving van de niveaus is de fasering in de activiteit terug te vinden en ook is een verbijzondering van de bandbreedte van de leerlijn van paragraaf vijf herkenbaar.

Het is goed om nog eens te benadrukken dat een leerling die zowel aan het eind van de oriëntatiefase als aan het eind van de uitbouwfase op basisniveau functioneert een prima ontwikkeling (op eigen niveau) doorgemaakt kan hebben. Het is niet perse de bedoeling dat alle leerlingen zich van basis- via vervolgniveau naar gevorderd niveau ontwikkelen.

MOGELIJKE VALKUILEN

(G)een methode?

Eén mogelijke valkuil is dat men zou kunnen menen dat het basisdocument voorschrijft welke opdrachten of bewegingsactiviteiten in elke klas van het voortgezet onderwijs gedaan moeten worden, dat we een methode zouden beschrijven.

Wat is pertinent niet het geval. Wat wij in dit basisdocument beschrijven zijn ijkpunten, nivea aanduidingen. Dat doen we door een aantal aannames te doen, onder andere over een denkbeeldige leerlijn waar die ijkpunten binnen passen.

Maar we beschrijven niet de volledige leerlijn zelf en de gekozen kernactiviteiten dienen in ons geval om een bepaald niveau te kunnen duiden. De opgenomen kernactiviteiten zijn uiteraard niet willekeurig gekozen, maar het staat elke docent vrij om daar gebruik van te maken.

Deze kernactiviteiten zijn gekozen als 'meet- en vergelijkactiviteiten'.

(G)een beoordelingsnorm voor individuele leerlingen?

Tijdens het ontwikkelen van het basisdocument hebben we gemerkt dat er gemakkelijk misverstanden kunnen ontstaan over het nut van het beschrijven van leerlijnen, kernactiviteiten en deelnameniveaus van leerlingen. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling dat de in dit basisdocument beschreven niveaus gebruikt gaan worden om de rapportcijfers van leerlingen op te baseren. Dat is naar onze mening puur een kwestie van kijken naar de vooruitgang van elke individuele leerling binnen zijn eigen mogelijkheden. Wij geven aan op welke facetten leerlingen zich in deze leeftijdsfase op school zouden moeten ontwikkelen en wat gemiddeld als een gezamenlijk afgesproken standaard zou kunnen gelden. Dat zou als een soort spiegel voor de leerling en de docent moeten werken, meer niet. Voor de beoordeling van individuele leerlingen blijft gelden dat je daarvoor moet kijken wat gezien de mogelijkheden van de leerling een acceptabel ontwikkelingsresultaat is.

(G)een vakconceptueel korset?

De derde valkuil is dat men zou kunnen menen dat met het basisdocument beoogd wordt vakconceptuele diversiteit in te dammen.

Weliswaar zijn wij vertrokken vanuit een bepaald vakconceptueel vertrekpunt. Op die manier zijn we uitgekomen bij leerlijnen, ontwikkellijnen en kernactiviteiten rond de vier sleutels om leerlingen op school te stimuleren tot deelname aan bewegingsituaties: het 'bewegen verbeteren', het 'bewegen regelen', het 'gezond bewegen' en het 'bewegen beleven'. Samengevat komt het er op neer dat wij vinden dat het programma in de onderbouw breed en sportoriënterend moet zijn. We gaan uit van een taakverdeling tussen onderwijs en sport. In het onderwijs leer je de beginselen en de aantrekkelijkheid van een breed pakket aan activiteiten, waarvoor per leerlijn niet heel veel tijd is en waarvoor de bewegingsbasis idealiter in het primair onderwijs gelegd zou moeten zijn. Daarmee oriënteer je je op vervolgmogelijkheden. Binnen de sport verdiep je je vervolgens. Dat laatste kost meer tijd dan in het bewegingsonderwijs beschikbaar is. De opdracht was verder om het totale aanbod te actualiseren, vandaar een flink part actuele bewegingsactiviteiten.

Een ander stelt wel grenzen aan wat als een goed programma bewegingsonderwijs beschouwd kan worden. Maar het biedt de ruimte aan vaksecties om te komen tot andere kernactiviteiten. Dan gaat het er vooral om het niveau c.q. de moeilijkheidsgraad daarvan te vergelijken met de in dit basisdocument gekozen kernactiviteiten. Het proces van het bepalen van de productkwaliteit van het eigen onderwijs verloopt daarna op vergelijkbare wijze.

Over de auteur

Berend Brouwer is werkzaam bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling en een van de ontwikkelaars/schrijvers van het basisdocument VO.

Correspondentie: b.brouwer@slo.nl